

DOI 10.36074/grail-of-science.10.11.2023.55

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ В ОПАНУВАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Король Л. Л.

кандидатка педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри англійської та німецької філології
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, Україна

Анотація. Стаття розглядає дидактичну цінність укладання навчальних словників іноземною мовою студентами нефілологічних спеціальностей закладів вищої освіти. Теоретично обґрунтовано практичну значущість навчального лексикографування, знань про загальну структуру лексикографічного опису та чіткого алгоритму відповідних дій. Зауважено, що укладання словникового реєстру, який заторкує певну галузь наукового пізнання, робить словник потрібним навчальним ресурсом із дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)».

Ключові слова: іноземна мова, навчальний словник, лексикографування, мікроструктура, макроструктура.

У сучасній лінгвістиці поняття «лексикографування» найчастіше пов'язують із практикою словникового (лексикографічного) опису, визначивши його об'єктом мовні одиниці всіх рівнів та розмаїття мовних відношень [4, с. 436]. Відповідно, результатом лексикографування є одноосібне чи колективне укладання словників, зокрема й перекладних, які віддавна застосовуються здобувачами вищої освіти.

Важливо зазначити, що в ході опанування дисциплін іноземномовної підготовки студентами нефілологічних спеціальностей словники постають не лише необхідними джерелами інформації. Їхню беззаперечну цінність В. Широков убачає і в тому, що вони подають новим генераціям лексикографів взірці способів лексикографування семантичних явищ [5, с. 8]. Саме в контексті зауваженої цінності слід, на наше переконання, формувати лексикографічну компетентність студента.

З обширу наукових візій на роль та сутність лексикографічної компетентності майбутнього фахівця (Л. Коткова; І. Купіна, Л. Малімон, О. Семенов, С. Помирча, Л. Прокопенко, Л. Струганець, Е. Goffman, М. Leary, В. Shlenker, інші) вирізнямо дві найвагоміші з погляду нашого дослідження площини:

– компетентне використання студентами наявного лексикографічного набору (текстового й електронного) з навчальною або дослідницькою метою;
– набуття вмінь створення власного лексикографічного продукту, як-от: окремі словникові статті або міні-словники (тематичні, термінологічні, глосарії до навчального тексту, словники ідіом тощо), а також способи їхнього практичного застосування, наприклад, презентація словникарського проєкту в групі, виконання чи створення низки вправ, завдань, тестів на основі укладеного словника тощо) [3, с. 235].

Українська лексикологиня О. Іванова слушно ствердила: «... щоб отримати допомогу від словників, – необхідно знати їхню типологію, принципи укладання, особливості будови словникових статей...» [2, с. 5].

Постає очевидним, що для самостійного укладання навчального перекладного словника іноземною мовою студент має володіти теоретичними засадами лексикографічного опису. Оскільки ж особистий досвід словникаря-нефілолога нерідко обмежений моделлю «слово – транскрипція – переклад», необхідні чіткі та зрозумілі алгоритми навчальної лексикографічної дії.

Іноземномовне навчальне лексикографування розглядаємо як поетапний процес. Перший його етап пов'язуємо з розробленням концепції, яка ускладнюється, або, навпаки, дещо спрощується залежно від рівня підготовленості студентів, складності навчального матеріалу, який підлягатиме лексикографічному опису. На підготовчому етапі вельми важливо донести до потенційного укладача усталену вимогу до проєктованого словникарського продукту: наявність словникової макроструктури та мікроструктури.

Дидактична спрямованість навчального лексикографування та відносно невеликий обсяг словників, які студенти нефілологічних спеціальностей укладають із навчальною метою, – підставні аргументи на користь скорочення таких частин класичної макроструктури, як передмова, правила користування словником, додатки. Окремо зауважимо, що список скорочень, якого має неухильно дотримуватися кожен укладач, слід навести у методичних рекомендаціях. Такі методичні рекомендації розташовуємо на платформі дистанційного навчання, що забезпечує безперешкодний доступ студентів до джерела актуальної інформації про вимоги, особливості структурування, критерії оцінювання іноземномовного навчального словника.

Основним елементом макроструктури й водночас центральним поняттям лексикографії сучасні словникарі (О. Демська, В. Широков, G. James, R. Hartmann та інші) підставно вважають реєстр – упорядкований список словникових одиниць, які підлягають опису, поясненню, з'ясуванню, перекладу [4, с. 24]. Перекладний словник, певна річ, має розкрити й передати еквівалентами рідної мови всю повноту значень чужомовної лексики, тож «завдання укладача полягає насамперед у тому, щоб до взятих для перекладу слів першої мови у словнику були наведені адекватні слова-відповідники другої мови» [1, с. 99].

До реєстру має бути прикована увага студента-укладача, адже чим коротший реєстр, тим скрупульозніше він має укладатися.

Дидактична цінність реєстротворення полягає в тому, що під час добору іноземномовних реєстрових одиниць студенти-нефілологи поглиблюють свою загальну та лексикографічну обізнаність.

Практика засвідчує, що укладання словникового реєстру, який заторкує ту чи ту тему або галузь наукового пізнання, робить словник украй потрібним навчальним ресурсом із дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)». Анкетування, в якому взяло участь 118 студентів перших курсів денної та заочної форм навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка показало, що 96% респондентів визнали корисність цього виду навчальної діяльності.

Об'єктом пильної уваги, природно, має бути не лише макроструктура, а й мікроструктура словника. Теоретичною лексикографією встановлено такі вимоги до лексикографічного опису, як стандартність (єдиний протягом цілого словника опис однотипних явищ), економність (надання переваги – за однакових інших умов – коротшому описові перед довшим), простота (застосування при лексикографічному описі максимально простих та зрозумілих синтаксичних конструкцій і слів, у лексичному значенні яких немає непотрібної двозначності й зайвої розпливчастості), повнота (прагнення вичерпного опису всіх важливих значень і способів вживання реєстрових одиниць) [5, с. 14].

Головна композиційна і комунікативна одиниця словника має складатись із певної кількості зон. Зазвичай ми рекомендуємо студентам нефілологічних спеціальностей шестикомпонентне зонування [3]:

- лема;
- зона фонетичної інформації (транскрипція);
- зона граматичної інформації;
- зона стилістичної інформації;
- зона семантизації леми засобами мови перекладу;
- зона екземпліфікації (прикладів слововживання) із зазначенням використаних джерел.

В окремих випадках до наведеного переліку додавалися зона синонімії та зона етимологічної інформації.

Автентичність лем студент-укладач перевіряє за сучасними текстовими або електронними англійськомовними лексикографічними джерелами.

Навіть найкоротший словник, який укладається на виконання того чи того завдання, повинен мати єдиний стиль оформлення: продуману систему застосовуваних шрифтів, розділових знаків, скорочень та ремарок, способів графічного увиразнення (наприклад, незначне зміщення лем у праворуч від лівої межі тексту).

На завершальному етапі відбувається коригування укладеного реєстру, усунення виявлених хиб, після якого словник розміщують на електронній навчальній платформі для коментування й оцінювання.

Варто відзначити й те, що, здійснюючи лексикографування, студент-укладач відкриває для себе панораму розвитку і реального стану різноманітних лексичних та термінологічних номінацій у сучасній англійській мові.

Висновки. Отже, є всі підстави вважати навчальне лексикографування цінним дидактичним засобом формування іншомовної лексикографічної компетенції у студентів нефілологічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

- [1] Головащук, С. І. (1976). Перекладні словники і принципи їх укладання. Київ: Наукова думка.
- [2] Іванова, О. В. (2017). *Основи укладання галузевих глосаріїв*. Київ: ЦП «Компринт».
- [3] Король, Л. Л. (2023). Студент як словникар: навчальне лексикографування у самостійній роботі студентів нефілологічних спеціальностей закладу вищої освіти з іноземної мови професійного спрямування. *Scientific Collection InterConf +*. 36(167), 231–248. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.08.2023.017>
- [4] Надолинська, А. С. (2012). *Формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, Україна.
- [5] Широков, В. А. та ін. (2018). *Лінгвістично-інформаційні студії* (3). Київ: Український мовно-інформаційний фонд НАН України.